

Josep Casellas i Matas Periodista i Professor de la Facultat de Teologia de Catalunya

■ Las radios católicas en Catalunya

El autor nos explica la aparición de las primeras emisoras de radio católicas y, más adelante, la desaparición de las pequeñas emisoras parroquiales y la integración de las mayores en la Cadena de Ondas Populares Españolas (COPE). Sin embargo, en Cataluña, se produce un distanciamiento entre la jerarquía eclesiástica y la COPE, que llega a su máximo grado en 1993. En 1994 nace Ràdio Estel, una emisora que combina radiofórmula y programas hablados en la línea de las emisoras católicas y ecuménicas existentes en Francia e Italia.

■ Catholic radio stations in Catalonia

The author explains how the first Catholic stations came about, then how later the smaller parish broadcasters disappeared and the largest became incorporated into the Cadena de Ondas Populares Españolas (COPE- the Spanish Popular Waves Network). In Catalonia, however, the church hierarchy and COPE began to move apart, with a critical situation developing in 1993. In 1994, Ràdio Estel came into being. This new broadcaster combines formula radio and talk shows along the lines of the Catholic and ecumenical stations in France and Italy.

■ Les radios catholiques en Catalogne

L'auteur nous explique l'apparition des premières stations de la radio catholique puis la disparition des petites radios paroissiales et l'intégration des plus grandes dans la Cadena de Ondas Populares Españolas (COPE). En Catalogne, cependant, un écart s'est creusé entre la hiérarchie ecclésiastique et la COPE, qui atteint son paroxysme en 1993. En 1994 naît Ràdio Estel, une station qui combine la musique en continu et des émissions, dans la ligne des radios catholiques et œcuméniques existant en France et en Italie.

Durant el llarg període de la dictadura franquista, van proliferar, a Catalunya i arreu de l'Estat, les anomenades emissores institucionals, que s'arreceraven a l'entorn de les institucions que el règim considerava fonamentals: el Movimiento i l'Església catòlica. Però aquestes emissores, almenys pel que fa a les que aixoplugava l'Església, no naixien pas del no-res. Tampoc no se'n pot atribuir l'origen a l'alta jerarquia eclesiàstica. Els primers passos per posar-les en funcionament es van donar a l'interior de l'Acció Catòlica i a les parròquies.

La inquietud pastoral de molts capellans de pobles petits i de ciutats del país va cristal·litzar, en la dècada dels anys quaranta i en els primers compassos de la dels cinquanta, en la creació d'unes estacions transmissores d'escassa potència (100, 200 o 500 watts) per als àmbits locals. Ben entrada la dècada dels anys cinquanta van prenent cos les Estacions Audiodifusores d'Acció Catòlica, que eren simplement uns incipients estudis de ràdio i uns altaveus. El pas d'aquestes estacions rudimentàries a les emissores parroquials s'explica, en bona mesura, pels avantatges que comportava la utilització de l'emissora: l'escoltava qui volia i no molestava ningú. L'experiència de les estacions audiodifusores, impulsades per capellans, laics, i alguns ordes religiosos, i, posteriorment, la de les emissores parroquials, va ser possible gràcies al marc legal que ofería el Concordat firmat l'any 1953 entre Espanya i el Vaticà.

Amb el pas del temps, les petites emissores parroquials van desaparèixer i les grans van quedar integrades dins la Cadena de Ondas Populares Españolas (COPE), creada l'any 1956 arran de la constitució de la Comissió Episcopal Espanyola de Cinema, Ràdio i Televisió i, sobretot, de l'acord-protocol que van signar aquesta comissió i el Ministeri d'Informació i Turisme l'any 1958, en virtut del qual l'Església catòlica obtenia 45 emissores, tantes com diòcesis existents en aquell moment.

Malgrat la supressió d'emissores parroquials que va comportar aquest procés, va quedar una llavor sembrada a Catalunya, i també al País Valencià i a les Balears, fins al punt que les ràdios locals sorgeixen amb força i profusió allà on havien existit emissores parroquials. No és per atzar que Catalunya hagi estat la zona que ha vist néixer la primera ràdio municipal, amb la creació, ara fa vint anys, de l'emissora d'Arenys de Mar.

Emissores de la COPE a Lleida, Reus i Figueres

A Catalunya, les emissores catòliques d'una certa envergadura que van sorgir cap al 1960 i es van integrar després a la COPE són a la perifèria: Ràdio Popular de Lleida, de Figueres, i de Reus. La Cadena, que té com a accionista principal la Conferència Episcopal Espanyola, les diòcesis, i ordes religiosos com ara els dominics i els jesuïtes, va arribar tardanament a la capital catalana, quan Ràdio Sabadell i Ràdio Miramar van començar a difondre els seus programes.

En el context del nacionalcatolicisme de l'època franquista aquestes emissores subsisteixen amb un determinat arrelament popular, de caràcter local o comarcal, i no creen problemes d'especial rellevància a la jerarquia eclesiàstica. Però la mort de Franco coincideix amb el desencadenament de diversos factors que, plegats, faran que augmenti la distància entra l'episcopat català i la COPE. Cronològicament, el primer factor és la conversió de la COPE en una ràdio comercial, decidida a entrar de ple en la competició per augmentar els recursos publicitaris i el volum de l'audiència. El segon és la incapacitat, per part dels responsables estatals de la Cadena i de la mateixa jerarquia eclesiàstica de Catalunya en relació amb les emissores que la COPE tenia a les seves diòcesis, per intervenir eficaçment i a temps per evitar que la Cadena anés a la deriva. Cal afegir-hi que ni els dirigents de la mateixa Cadena, ni alguns dels professionals estrella que va contractar, com ara Antonio Herrero, Luis Herrero, Encarna Sánchez i José María García, tampoc no van poder o saber mantenir la fidelitat a l'esperit fundacional de les emissores de la Cadena. Conseqüentment, i aquest seria el tercer factor, després d'haver contribuït a la transició vers la democràcia, es produeix un arrenjerament de la

Cadena amb posicions ideològiques clarament centralistes i dretanes, amb una hostilitat gens dissimulada cap als processos de normalització lingüística i nacional del País Basc i de Catalunya. Va resultar-ne que l'any 1993, les emissores basques Ràdio Popular de Bilbao, de Sant Sebastià i de Loiola, van deixar d'emetre programació de la COPE.

Ràdio Estel i la possible xarxa d'emissores diocesanes

Pel que fa a Catalunya, el grau màxim de distanciament entre la jerarquia eclesiàstica i la COPE va poder-se observar a començaments de la temporada 1993/94. L'enfrontament va culminar amb unes duríssimes declaracions a la premsa de l'arquebisbe de Barcelona, el moderat Ricard Maria Carles, en què desautoritzava l'actitud hostil de la COPE cap a la llengua catalana i cap a Catalunya. Encara que, posteriorment, la intervenció de Salvador Sánchez Terán, president del Consell d'Administració de Ràdio Popular, SA-COPE, va ajudar a tranquil·litzar la situació, la imatge de la COPE ja havia quedat greument deteriorada a Catalunya. El posicionament polític de la COPE, cada vegada més definit, i la seva aposta per imitar les ràdios comercials, cada cop més accentuada, fan que els responsables de la pastoral de les diòcesis catalanes trobin dificultats creixents per utilitzar-la al servei de finalitats de caràcter religiós. Mentrestant, anava covant-se a l'arxidiòcesi de Barcelona, ja durant el pontificat del bisbe Narcís Jubany, la idea de crear una emissora catòlica. A través de la Fundació Missatge Humà i Cristià va néixer finalment, l'any 1994, Ràdio Estel, amb una opció per la radiofórmula durant el dia i unes hores de programes parlats al vespre i a la nit. La nova emissora naixia amb una voluntat d'evitar estridències, sensacionalismes i arrenjeraments polítics, i de treballar a favor de l'evangelització explícita i implícita en la línia que ho feien moltes emissores catòliques i ecumèniques franceses o italianes.

La bona acollida popular que ha obtingut Ràdio Estel contrasta amb els baixos índexs d'audiència. L'emissora de l'arquebisbat de Barcelona no ha assolit els 100.000 oients i, almenys de moment, no ha pogut atènyer ni el tres per cent de la seva audiència potencial. En canvi, la COPE, amb els seus 3.300.000

oients a tot l'Estat es manté com a segona Cadena en nombre d'oients, darrere la SER. Continua, però, sense poder-se apreciar en la majoria de les franges horàries, la seva vocació de ser "presència evangelitzadora en l'àmbit de l'opinió pública", tal com consta en el seu ideari, aprovat per la Conferència Episcopal Espanyola l'abril de 1991. Ni tan sols els advertiments de Joan Pau II als directius de la COPE, reunits a Roma el juliol de l'any passat, no han produït els efectes que se'n podien esperar.

Després d'un període de titubeigs i de reticències, per part dels dirigents de Ràdio Estel, a l'hora d'encapçalar la formació d'una xarxa d'emissores diocesanes a Catalunya, diversos esdeveniments recents semblen apuntar cap a aquest horitzó. La posada en funcionament, ara fa poc, de Ràdio Principat, a la diòcesi d'Urgell, i el fet que aquesta emissora emeti la major part de la seva programació conjuntament amb Ràdio Estel, assenyala que l'emissora barcelonina està disposada a col·laborar amb les que vagin sorgint en els altres bisbats amb seu a Catalunya. De la concessió o no de freqüències, per part de la Generalitat de Catalunya, a aquests bisbats, dependrà la possibilitat de començar a avançar cap a la instauració d'aquesta xarxa d'abast català.

Ràdios frontereres, identitàries i piadoses

En definitiva, és negatiu, tant des de la perspectiva de la mateixa Església catòlica, com des de la de l'àmbit comunicatiu català, que una cadena d'emissores com és la COPE, amb vocació de ràdio fronterera, programació generalista i incidència social, no acabi de sortir del pou on es troba a causa dels factors abans esmentats. Mirant cap a l'oest, els responsables de la COPE poden aprendre, de la portuguesa Ràdio Renascença, un estil de ràdio

fronterera en la qual predomina l'equilibri, tant en el to com en la proporció, d'aquests cinc macrogèneres: informació, entreteniment, música, esport i participació.

D'altra banda, és positiu que el panorama comunicatiu català s'hagi enriquit amb dues noves emissores diocesanes, Ràdio Estel i Ràdio Principat, amb un model de programació i amb un estil ben diferents de la COPE, i que les fa homologables amb ràdios catòliques i ecumèniques franceses, italianes i d'altres països que es poden agrupar sota la denominació de ràdios identitàries, caracteritzades pel seu intent de reforçar el sentit de pertinença a una comunitat unida per vincles de tipus religiós i per la seva voluntat d'actualitzar la tradició cristiana i de situar-la en el context cultural d'avui.

A Catalunya, en canvi, no ha prosperat cap intent de crear una ràdio rellevant socialment amb les característiques del que podria anomenar-se la ràdio piadosa, que omple la seva programació amb transmissions de pregàries i oficis religiosos, i amb programes divulgatius i catequètics. Seguint aquest model, Ràdio Maria, a Itàlia, ha arribat als 1.800.000 oients, i ha aconseguit situar-se en alguns moments de la seva història dins el top ten o llista de les deu ràdios més escoltades. Ràdio Santa Maria, creada l'any 1993 a Toledo, s'inspira en aquest model.

A part de les emissores diocesanes emergents, l'Església catalana és present a la ràdio pública autonòmica, Catalunya Ràdio, amb un programa setmanal: Paraules de vida. Alguns bisbats produeixen programes que posteriorment altres emissores, de caràcter municipal o comercial, incorporen a la seva graella de programació. Destaca la difusió, per part dels departaments de ràdio de les diferents diòcesis, de les glosses dominicals dels seus bisbes respectius. I diverses emissores transmeten la missa dominical i produeixen programes informatius. **J.C.M**